

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАРОДЖУВАНOSTІ І СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ОКРЕМИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Постановка проблеми. Важливою складовою оцінки рівня розвитку будь-якої країни є її соціально-демографічна ситуація. За період з 1991 до 2013 року населення України скоротилося на 6,5 млн. осіб, або на 12,5%. Починаючи з 1993 року, в середньому за рік населення скорочувалося на 335 тис. осіб [3]. Підвищена увага до показників демографічного розвитку (як на регіональному, національному, так і на міжнародному рівні) зумовлена тим, що вони використовуються для оцінки робочої сили, людського потенціалу, виступають базою для прогнозування у сфері розвитку освіти, охорони здоров'я, ринку праці, визначення напрямів стратегії економічного розвитку та державної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для порівняльного аналізу демографічних показників України та окремих країн світу візьмемо показники на 2010 рік. У 2010 році коефіцієнт смертності в Україні складав 15,7 осіб/тис. жителів і дорівнював показникам які характерні для Росії (16,1), Нігерії (16,3), Чаду (15,8). Один із найвищих у світі коефіцієнтів смертності був характерний для Анголи (23,7), а найнижчих для Йорданії (2,7) (табл.1). Коефіцієнт народжуваності в Україні в 2010 році був дуже низьким і складав лише 9,6 осіб/тис. жителів. Він був вищим, ніж у Австрії (8,7), але значно меншим, ніж в переважній більшості країн світу. Зокрема коефіцієнт народжуваності в Росії складав 11,1 осіб на тисячу жителів, у Франції – 12,4, в США – 13,8. Одні з найвищих коефіцієнтів народжуваності були характерні для країн Африки. Зокрема, в Нігерії коефіцієнт народжуваності був вищим за показник в Україні більше, ніж у 5 разів, в Анголі – більше ніж у 4 рази. Коефіцієнт

природного приросту в Україні у 2010 році був від'ємним і складав -6,08 осіб/тис. жителів. Цей найнижчий показник серед наведених у таблиці країн. Відносно низькі показники природного приросту населення були зафіксовані у Росії (-4,93) та Австрії (-1,40). Найвищі показники природного приросту стабільно фіксуються у країнах Африки та Азії. Серед них: Індія (13,81), Ангола (19,59), Нігерія (19,76), Чад (24,33), Йорданія (24,40), Ірак (24,49) та Нігер (36,61).

Таблиця 1. Коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту населення в окремих країнах світу (за оцінками CIA World Factbook за 2010 рік)

Країна	Коефіцієнт смертності	Коефіцієнт народжуваності	Коефіцієнт природного приросту
Україна	15,70	9,62	-6,08
Росія	16,04	11,11	-4,93
Австрія	10,05	8,65	-1,40
Польща	10,10	10,04	-0,06
Іспанія	8,72	10,91	2,19
Великобританія	9,33	12,34	3,01
Франція	8,65	12,43	3,78
Північна Корея	10,60	14,58	3,98
США	8,38	13,83	5,45
Австралія	6,81	12,39	5,58
Бразилія	6,35	18,11	11,76
Алжир	4,66	16,71	12,05
Індія	7,53	21,34	13,81
Ангола	23,74	43,33	19,59
Нігерія	16,31	36,07	19,76
Чад	15,79	40,12	24,33
Йорданія	2,66	27,06	24,40
Ірак	4,92	29,41	24,49
Нігер	14,47	51,08	36,61

Україна, поруч з деякими європейськими державами, має несприятливу демографічну ситуацію. Але, на відміну від інших країн, в Україні ситуація є надзвичайно несприятливою, спеціалісти називають її *глибококризовою демографічною репресивністю*. На тлі загального зростання чисельності населення світу, що відзначається швидкими темпами, частка населення

України, як і загалом країн Європи, у чисельності населення світу стабільно знижується.

Європейські країни пройшли різні фази демографічного розвитку. Для більшості з них характерна ситуація, коли рівень народжуваності нижче приросту населення, а смертність досить низька. Разом із цим, Україні притаманний перший тип відтворення з від'ємним приростом населення в умовах низької народжуваності та достатньо високої смертності населення. Низька народжуваність у поєднанні з високими показниками смертності повсякчас підживлює депопуляційні тенденції демографічної реальності в різних регіонах сучасної України.

У всіх країнах Європи протягом останніх 10 років рівень загальної народжуваності був нижчим рівня відтворення населення. Характеризуючи показники народжуваності в Україні, відзначимо, що протягом 2000 – 2012 рр. загальний коефіцієнт народжуваності мав позитивну динаміку зростання з 7,8 ‰ до 11,4 ‰. Однак слід звернути увагу на те, що протягом 1990-х рр. цьому позитивному зростанню народжуваності в Україні передувала тривала демографічна яма. Збільшення рівня народжуваності населення в Україні у 2000 – 2012 рр. було наслідком підвищення дитородної активності внаслідок відносної стабілізації соціально-економічної ситуації країни (виходу із економічної кризи 1990-х рр.), що співпала у часі з вступом у дитородний вік численних поколінь 1980-х рр., та згодом була стимульована на державному рівні шляхом надання певних соціальних гарантій за народження дітей.

Тенденції змін народжуваності в Україні хоча й відповідають загальноєвропейським, однак залишаються значно гіршими в міждержавному зіставленні (табл. 2).

Таблиця 2. Коефіцієнти фертильності в Україні та деяких країнах ЄС у 2000 – 2012 роках, кількість дітей на одну жінку

Країна	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012
Данія	1,78	1,72	1,78	1,85	1,89	1,87	1,74
Німеччина	,38	1,34	1,36	1,33	1,38	1,39	1,41
Греція	1,26	1,27	1,30	1,40	1,51	1,44	1,39
Іспанія	1,23	1,26	1,33	1,38	1,46	1,39	1,48

Франція	1,89	1,88	1,92	2,00	2,00	2,00	2,08
Італія	1,26	1,27	1,33	1,35	...	1,40	1,40
Австрія	1,36	1,39	1,42	1,40	1,41	1,44	1,41
Польща	1,35	1,25	1,23	1,27	1,39	1,38	1,31
Фінляндія	1,73	1,72	1,80	1,84	1,85	1,87	1,73
Швеція	1,54	1,65	1,75	1,85	1,91	1,98	1,67
Велика Британія	1,64	1,64	1,76	1,84	...	2,94	1,91
Україна	1,11	1,13	1,22	1,31	1,46	1,445	1,29

Протягом 2000 – 2012 рр. коефіцієнт фертильності в Україні відзначався нижчими значеннями, ніж, наприклад, у Данії, Іспанії, Швеції, Великій Британії, Фінляндії, Франції та ряду інших країн з першим типом відтворення населення.

За коефіцієнтом фертильності протягом 2000 – 2012 рр. простежується також позитивна динаміка зростання (з 1,11 % до 1,29 %). Однак для нашої країни такі значення сумарного показника народжуваності є вкрай низькими.

На фоні аутсайдерських позицій України в міждержавних зіставленнях за показниками народжуваності ще більш загрозливою для демографічної безпеки є позиція країни за рівнем смертності населення (табл. 3). Про це свідчить неухильне зростання протягом 2000 – 2008 рр. загального коефіцієнту смертності населення в Україні, тоді як серед більшості країн ЄС за цей період простежується зниження смертності.

Таблиця 3. Загальний коефіцієнт смертності населення України та окремих країнах ЄС у 2000 – 2012 рр.

Країна	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012
Україна	15,4	15,7	16,0	16,2	16,3	15,3	14,6
Австрія	9,6	9,4	9,1	9,0	9,0	9,2	9,4
Греція	9,6	9,5	9,5	9,5	9,5	9,6	9,8
Данія	10,9	10,9	10,3	10,2	9,9	9,8	9,4
Іспанія	9,0	8,9	8,7	8,4	8,5	8,3	8,9
Італія	9,8	9,7	9,4	9,5	9,7	9,6	9,8
Німеччина	10,2	10,2	9,9	10,0	10,3	10,5	10,5
Польща	9,6	9,4	9,5	9,7	10,0	9,9	10,0
Велика Британія	10,3	10,2	9,7	9,4	9,4	9,0	8,8
Фінляндія	9,5	9,5	9,1	9,1	9,2	9,5	9,6
Франція	8,9	8,9	8,3	8,3	8,5	8,5	8,7
Швеція	10,5	10,6	10,1	10,0	9,9	9,6	9,7

Висновки. Україна переживає демографічну кризу, тому суспільно-географічне дослідження демографічних процесів в державі в порівнянні з іншими країнами світу є актуальним з точки зору визначення особливостей демографічної ситуації в Україні та розробки заходів поліпшення ситуації. На сучасному етапі розвитку України головними демографічними загрозами є депопуляція, старіння населення та деградація інституту родини.

Література:

1. The World Factbook [Електронний ресурс] – www.cia.gov
2. Державна статистика України [Електронний ресурс] – www.ukrstat.gov.ua
3. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: Монографія. – К., 2014. – 132 с.
4. Муромцева Ю. І. Демографія: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2009. – С. 84-129.